

Абдылдаев О.Т., Бабаева Н.М., Омурканов Т.А.

**ДИСТАНТТЫК (АРАЛЫКТАН) БИЛИМ БЕРҮҮНҮН НЕГИЗГИ ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ
ЖАНА АРТЫКЧЫЛЫКТАРЫ**

Абдылдаев О.Т., Бабаева Н.М., Омурканов Т.А.

**ОСНОВНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ И ПРЕИМУЩЕСТВА ДИСТАНЦИОННОГО
ОБУЧЕНИЯ**

O.T. Abdyl daev, N.M. Babaeva, T.A. Omurkanov

KEY FEATURES AND BENEFITS DISTANT EDUCATION

УДК: 371.3./378.147.11

Макалада дистанттык билим берүүнүн негизги өзгөчөлүктөрү жана артыкчылыктары каралган, ошондой эле коммуникациялык факторлордун негизги ролго ээ экендиги каралган.

The article discusses key features and benefits distant education, as well as the main role of communication factors.

Актуалдуулугу. Коомдун өнүгүшүндө коммуникациялык факторлор негизги ролго ээ (компьютердик технология жана телекоммуникация каражаттары адамдардын арасында байланышууда жаңы мүмкүнчүлүктөрдү ачты):

- билим алуунун сапатын жогорулатуу;
- окутуунун техникалык каражаты, маалымат коммуникациялык технологиянын мүмкүнчүлүктөрү;
- маалымат мейкиндигинин ачыктыгы;

Дистанттык окутуу термини орусча алганда "дистанционное обучение" (distance education – аралыктан окутуу), экинчи варианты "дистантное образование" (distance education - аралыктан билим берүү), дагы бир берилиши "дистантное обучение" (distance learning - аралыктан окутуу).

Дистанттык окутуунун системасы - атайын маалыматтык билим берүү чөйрөсүнө таянат (аппарат – программалык жана уюштуруу - методикалык камсыз кылуу).

Интерактивдүү дистанттык педагогикалык ишмердүүлүктү камсыз кылуучу система: финансы, материалдык-техникалык, маркетингдик.

Маалыматтык билим берүү чөйрөсү - окуу дисциплинасынын электрондук окутуу методикалык комплекстери (силлабустар). Ар бири, компьютердик окутуу программасы: окутуу, окуу-методикалык, маалыматтык материалдар, тестирилөө системасы жана статистика өз алдынча иштөө окутуучу менен өз ара түз байланышы.

Күндүзгү окуу бөлүмүндө бир жылда өтүлүүчү бүтүндөй курсту бир семестрде өтүүгө болот, же аны эки жылга созууга болот.

Дистанттык билим берүү системасы - окуучуга негизги өтүлүүчү материалды камсыз кылуунун технологиясынын көптүгүнөн, окутуу жараянында окуучу менен окутуучунун интерактивдүү өз ара байланышынан, окуучунун өздүк ишмердүүлүгүнө мүмкүнчүлүк берүүдөн түзүлөт.

Дистанттык окутуунун негизги элементтери:

- дистанттык курстар;
- веб-беттер жана сайттар;
- электрондук дарек (почта);
- форумдар жана блоктор;
- ЧАТ жана ICO;
- теле жана видеоканалдар;
- виртуалдык класстык бөлмөлөр;

Дистанттык билим берүүнүн артыкчылыгы [1]

1. Индивидуалдык кыймылдагы (темтеги) окутуу - билим алуу тездиги окуучунун өздүк мүмкүнчүлүгүнүн жана керектөөнүн көз карандылыгында белгиленет.

2. Эркин жана ийкемдүү билим алуу - окуучулар окуунун бир нече курстарынан каалаганын тандап ала алат, ошондой эле убакытты, ордун жана керектелүүчү билимин өз алдынча пландай алат.

3. Жеткиликтүүлүгү - окуучунун географиялык жана убактылуу жашаган шартына көз каранды эмес тиги, ошондой эле билим берүүчү мекеме керектөөчүнүн билим алуусун чектей албайт.

4. Мобилдүүлүк (ыкчамдуулук) - окутуучу менен окуучунун өз ара байланышын майнаптуу ишке ашыруу - эң негизги талаптардын жана окутуу жараянынын жетишкендиги болуп эсептелет.

5. Технологиялуулук - окутуу жараянында маалымат так жана телекоммуникациялык технологиянын жаны жетишкендиктерин пайдалануу.

6. Социалдык теңчилдик - окуучунун билим алуусунда жашаган жеринен, ден-соолугунун майыптуулугуна карабай жана окуучунун материалдык шартына карабай бирдей билим алуу мүмкүнчүлүгү. Ошондой эле дистанттык билим берүү жогорку окуу жайына жана библиотекага баруучу убакытты экономдойт, ага кеткен убакытты өзүнө карата жемиштүү пайдаланууга болот.

7. Чыгармачылык - окуучунун өзүнүн чыгармачылык эргүүсүн көрсөтүүдө ыңгайлуу шарттар түзүлөт. Себеп дегенде, бир гана абалдан чыгуу – дистанциялык билим берүү, же дистант.

Дистанттык окутуу адаптагыдай билим берүү формасынан дагы бир бир катар артыкчылыктарга ээ:

- экономикалык жактан күндүзгү окутуудан бир топко арзан (окутууга кетүүчү жалпы коромдор болжолдуу 40% кыскарат);

- коммерциялык (дистанттык курстар, технологиялар жана аларды ишке ашыруу "товар" б.э., анда керектөөчүлүк жогорулайт);

- ЖОЖго тапшыруу экзамендеринин кереги жок;

- конкурс жана өтүүчү баллдын кереги жок;

- жашка жана окутуунун убактысына чектелген эмес;

- 1-сентябрды күтпөй каалаган убакытта окууну баштай берсе болот;

- өзү курсту жана дисциплинаны тандап алса болот;

- каалаган жерде жана каалаган убакытта окуй берсе болот - кол алдында болсо;

- кол алдында компьютер;

- педагогикалык (окутуу бир топко мотивдүү жана интерактивдүү, технологиялык жана индивидуалдаштырылган болот);

- эргономикалык (дистанттык "угуучулар" жана педагогдор сабак убактыларын өзүлөрүнө ылайык график жана темп менен бөлүштүрө алышат);

- маалыматтык (телеконференцияларда, WEB жана FTR-серверлерде, интерактивдүү WEB-каналдарда жана башкаларда INTERNET каражат тармактарынын жиберүү тизмектеринде билим берүү жана педагогикалык массивдеринин жеткиликтүүлүгү жогорулайт);

- коммуникациялык (потенциалдык угуучулардын, педагогдордун жана адистердин саны өсөт, алар менен электрондук тармактар боюнча өз ара байланышуусу мүмкүн).

Дистанттык билим берүүнүн жетишпеген жактары

1. Окуучу менен окутуучунун, күндүзгүдөй өз ара бетме-бет баарлашуунун жоктугу. Ушундан, индивидуалдык жолдомонун жана тарбия берүү моменттеринин жетишпегендиги, качан жанында жандуу билим берүүчү педагог жок болгондо - бул өзгөчө бир терс көрүнүш.

2. Бир катар индивидуалдык-психологиялык шарттардын талаптуулугу. Дистанттык билим берүү үчүн адамдын өзгөчө темирдей тартиптүүлүгү керек, анткени анын жетишкендиги түздөн-түз окуучунун өз ишмердүүлүгүнөн жана аң-сезиминен көз каранды.

3. Маалымат булагына кирүүгө дайыма тынымсыз муктаждыгы. Техникалык эң жакшы камсыздыгы, бирок окууну каалагандардын бардыгы, компьютерге жана Интернетке чыгууга мүмкүнчүлүктөрү жок.

4. Чындыгында, окуп жаткандар лаборатория – практикалык сабактардын жетишпегендигинен сезилет.

5. Билим алууларды убактысы менен текшерүүнүн жоктугу (өзгөчө кубаттуу стимулдун жоктугу).

6. Окутулуучу программалар жана курстар жеткиликтүү жакшы ишке киргизилбейт, себеби азыркы учурда окуу көрсөтмөлөрдү түзүүчү квалификациясы бар адистер жокко эсе.

7. Дистанттык билим берүү - окутуунун негизги жазуу түрүнө гана негизделиши мүмкүн. Өзүнүн би-

лимин билдирүү кээ бирөөлөр үчүн ооз эки формада берүү мүмкүнчүлүгү өтө тосколдуукту туудурат.

Дистанттык билим берүүнүн формалары [1-2]

1. *Чат-сабактары.* Чат-технологияларды пайдалануу менен аткарылуучу окуу сабактары. Чат-сабактар синхрондуу өткөрүлөт, себеби бардык катышуучулар чатка бир убакытта кире алышат. Көпчүлүк дистанттык окуу жайларда чат-мектептер иштейт, анда чат кабинеттердин жардамы менен дистанттык педагогдор жана окуучулардын ишмердиги уюштурулат.

2. *Веб-сабактар.* Дистанттык сабактар, конференциялар, семинарлар, иштиктүү оюндар, лабораториялык жумуштар, практикумдар, окутуунун формалары телекоммуникация каражаттары ж.б. "Бүткүл дүйнөлүк желенин" (телекоммуникациялык) мүмкүнчүлүктөрүнүн жардамы менен өткөрүлөт. Веб-сабактар үчүн атайын билим берүүчү веб-форумдар – кандайдыр бир тема боюнча же жазуунун жардамы менен көйгөйлөргө колдонуулардын иштөө формаларда ага ылайык келүүчү тастыкталган программа менен калтырылган сайттардын биринде пайдаланылат. Веб-форумдар чат-сабактан окуучулар менен педагогдордун өз ара аракетинин асинхрондуу мүнөздөрү жана көпкө созулган (көп күндүк) жумуштардагы мүмкүнчүлүктөрү менен айырмаланат.

3. *Телеконференция* эреже катары электрондук почтаны пайдалануу менен тизмелерди кетирүүнүн негизинде жүргүзүлөт. Окутуучу телеконференциялар үчүн билим берүү мамилелерине жетишүүсү мүнөздүү. Ошондой эле дистанттык окутуунун формалары бар, окуу материалдары региондорго почта аркылуу жөнөтүлөт.

Окуу, билим берүү жараянын уюштуруу модели кафедрадан баштап, республиканын масштабына чейин этаптар боюнча киргизүүгө болот. Бул үчүн төмөнкү уюштуруунун негиздерин түзүү керек, ансыз келечекте алынуучу майнапка жетүүгө болбойт:

- кадрлардын квалификациясын даярдоо жана жогорулатуу;

- техникалык камсыздыгы;

- методикалык камсыздыгы;

- техникалык жана коммуникациялык камсыздыгы;

- интегралданган маалыматтык камсыздыгы;

Оптимальдуу түзүлүшү жана дистанттык теориялык практикалык сабактарды өткөрүү мезгил-мезгили менен квалификацияны жогорулатуу аркылуу гана жетишүүгө мүмкүн.

Окуу жылынын башында дистанттык-студент ЖОЖ материалдарынын комплекси ("кейс") алат: окуу китептери жана көрсөтмөлөр, дисктер, дискеттер, аудио жана видеокассеттер, компьютерлик программалар. Компьютер аркылуу ал атайын университеттин дистант-порталына чыгат, окутуучудан консультация жана тесттин жардамы менен билимин текшерүүгө мүмкүнчүлүк ала алат. Дистантта окууну максималдуу эффективдүүлүктө алуу үчүн усулдук көрсөтмөлөр колдонулат, мисалы: форумдар, группалык дискуссиялар, тренингдер. Ар бир дисциплинанын аягында же окуу курсунан кийин виртуалдык студентти тесттер күтөт: ал Интернет аркылуу таа-

нышкан суроолорун алат, өз алдынча аткарып, текшерүүгө тьютер-окутуучуга (насаатчыга) жиберет. Тьютерлер такай консультация берүүчү катары ролду аткарат: кайсы окуу программасын тандоого жана дисциплинанын кайсы бөлүмүн окууга кеңеш берет [3-4].

Дистанттык окутуу сырттан окуу бөлүмүнүн такталган, аныкталган варианты катары иш алып барууда практикада бардык жоопкерчилик билим алууда студентке жүктөлөт (он-лайн).

Дистанттык окутуунун методдорун күндүзгү окуу бөлүмүндө пайдалануу максатка ылайыктуу. Себеби ар бир студенттин үйүндө компьютер бар жана Интернетке чыга алат. Интернетти колдонуу - бул студент менен окутуучунун баарлашуу каражаты, он-лайн консультация, билимин текшерүү, окуу материалдарын кароо ж.б.у.с. сабактардан кийин жолугушу убактысын кыскартат, ошондой эле студенттердин терең билим алуусуна шарт түзөт.

Дистанттык окутуу - күндүзгү жана сырттан билим берүүнүн формасы болуп эсептелет, анда билим берүү жараянында эң жакшы традициялык жана инновациялык методдор, каражаттар жана окутуунун формалары компьютердик жана телекоммуникациялык технологияга такалат. Угуучу бир эле убакта көрөт жана угат. Психологдордун айтуусуна караганда, адам уккан материалдарын 5-10% эсте калтырат, көргөндөн 10-15% эсине калтырат. Экөөнү бириктирсек өздөштүрүү эффективдүү көрсөткүчү 50%дан ашык.

Окуу процессин уюштурууда жаңы келишүү окутуучу менен угуучунун ортосундагы байланышты түзүү - эми окутуучу координатордун функциясын аткарат. Угуучу, окутуучунун билим дүйнөсүнө аралашына жана киришине мүмкүнчүлүктөрү кеңейет, берилген билим базасына, виртуалдык библиотекага, виртуалдык окутуучулар менен тыгыз байланыш түзүү жана бекемдөө, ошондой эле калыптанган билимдерин объективдүү өзү баалоону жүргүзө алат.

Жыйынтыгы

Жогорку билим берүү системасына учурдагы жаңы муундагы телекоммуникациялык каражаттарды жана маалыматтык материалдарды - окуу маалыматтык ресурстардын базалык берилгендерин Интернет тармагынын сервис аркылуу камсыздоо дистан-

ттык окутуунун жогорку мүнөздөгү шарттары, үзгүлтүксүз билим берүүнүн системасынын компоненти катары каралат.

Дистанттык окутууну - окуу процессин уюштуруу катары аныктоого мүмкүн, себеби окутуучу студенттин негизинде өз алдынча окуусуна багытталган окуу программасын иштеп чыгат, окутуунун мындай шарты студенттин такыр эле окутуудан алыстыгы менен мүнөздөлөт, бирок ошол эле убакта студенттер менен окутуучулар өз ара диалогду телекоммуникация каражатынын жардамы аркылуу аткаруу мүмкүнчүлүгү бар. Дистанттык билим берүү, сапаттуу жогорку билим алуу мүмкүнчүлүгү жок болгон региондордун жашоочуларынын окуусуна шарт түзө алат.

Сөзсүз түрдө, дистанттык окутуунун формасынын базалык түшүнүгү интерактивдүүлүк б.э., анда студент менен окутуучунун системалык өз ара байланыш аракетин. Анткени дистанттык окуу курсун ишке ашырууда кызматташ аз тайпаларында окуучулардын чогуу ишмердүүлүк түрлөрү практикаланат. Тайпа боюнча системалык түрдө каралуучу көйгөйлөрдү, пайда болгон кыйынчылыктарды жана жөн эле кызыктуу сунуштарды форумда, чатта, интернет конференцияда ж.б.у.с. талдоо каралат. Дистанттык формада окутууда текшерүүнүн формалары жана түрлөрү билимдерин автоматтыштырылган текшерүү жана чогуу ишмердүүлүктүн жыйынтыгын ачык текшерүү түрлөрү менен айкалыштырылат.

Дистанттык билим берүү системасы бир катар артыкчылыкка ээ, бирок ошондой эле кемчиликтери бар. Аны менен дүйнө боюнча күрөш жүрүүдө, себеби дистанттык билим берүүнү уюштуруудагы салыштырмалуу жаңы форма, ошондуктан студенттерди даярдоодо актуалдуу багыт катары эсептелет.

Адабияттар:

1. Л.В. Капуста, А.М. Литвиненко. Исследование и анализ основных особенностей, достоинств и недостатков дистанционного обучения.
2. Полат Е.С. Дистанционное обучение: Учебное пособие. - М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1998.
3. Чошанов М.А. Гибкая технология проблемно – модульного обучения: Методическое пособие, - М.: Народное образование, 1996.
4. www. dist - edu.ru.

Рецензент: к.ф.-м.н., доцент Токтогонов С.А.